

Antikorupcijos ir skaidrumo politika

Mūsų požiūris

Korupcijos mažinimas ir skaidrumo didinimas išlieka vienu svarbiausių mūsų uždavinių siekiant darnios valstybės pažangos. Nors Pasaulinio korupcijos suvokimo indekso skalėje Lietuva pakilo 3 pozicijomis aukščiau ir dabar užima 15 vietą tarp ES valstybių (35 vietą pasaulyje), korupcijos paplitimas tebėra didelis. Tai rodo, kad valdžios institucijų veiksmai siekiant mažinti korupciją visose valstybės srityse yra nepakankamai ryžtingi.

Siekdami paspartinti teigiamus pokyčius valstybėje svarbiausiu siekiu laikome nulinę toleranciją korupcijai. Šiandien Lietuvos visuomenė, net ir praėjus 30 metų nuo nepriklausomybės atkūrimo, yra dažnai veikiama gyvenimo sovietmečiu paliktų įpročių, kurie lemia, jog dažnu atveju vis dar yra užmerkiamos akys ar numojama ranka į potencialius korupcijos atvejus. Nepaisant to, kad nuėjome ilgą kelią, stengiantis išrauti abejingumo sukčiavimui šaknis, korupcijos suvokimo skalėje vis dar nesame vienoje linijoje su tų valstybių visuomenėmis, į kurias lygiuojamės kalbėdami apie sąžiningumą ir tarpusavio pasitikėjimą. Šiai problemai spręsti kompleksinių priemonių – tiek gerinant Lietuvos gyventojų korupcijos suvokimo lygį, tiek užkardant kelius šiam reiškiniui teisinėmis priemonėmis – privalome imtis nelaukdami ir nesitikėdami, jog dabartinė situacija nėra verta didesnio dėmesio ir gali išsispręsti savaime.

Viena esminių mūsų valstybės problemų kovos su korupcija srityje – neskaidrūs ir ekonomiškai neefektyvūs viešieji pirkimai. Valstybėje jau ilgą laiką nesant aiškios lyderystės viešųjų pirkimų srityje, eilę metų neefektyviai eikvojami finansiniai ištekliai. Taip pat, nors egzistuoja beveik 4000 aktyvių perkančiųjų organizacijų, viešieji pirkimai vis dar dažnai yra nekonkurencingi, o tai atveria kelią korupcijos rizikoms. Šių priešasčių pasekoje, įvairiais skaičiavimais, į Lietuvos biudžetą kasmet neįkrenta iki milijardo eurų pajamų, kurios galėtų padėti geriau atliepti valstybės gyventojų poreikius. Šiai situacijai spręsti yra reikalinga kokybiška viešųjų pirkimų sistemos pertvarka, kuri padėtų pamatus efektyvesniam valstybės lėšų ir žmogiškųjų išteklių valdymui. Šiame sektoriuje kaip niekad yra reikalinga politinė ir institucinė lyderystė – tik esant vieninai viešųjų pirkimų organizavimo vizijai galėsime kalbėti apie kokybiškas permainas, kurios galėtų atnešti skaidrumą bei efektyvumą.

Viena esminių sąlygų skaidrumui šalyje užtikrinti – abipusis pasitikėjimas tarp valstybės institucijų ir visuomenės. Šiandien nemažai valstybių, kurias pavyzdžiu sau laiko ir Lietuva, atveria savo institucijų duomenis piliečiams – ne tik tam, kad visuomenės ir valdžios santykis būtų glaudesnis (o tuo pačiu ir skaidresnis), bet ir siekdamas paskatinti socialinės ir ekonominės pridėtinės vertės kūrimą. Visgi, Lietuvai ir taip pagal skaidrumo rodiklius atsiliekant nuo Vakarų ir Šiaurės Europos valstybių, viešojo sektoriaus duomenų atvėrimas yra vykdomas fragmentiškai, be aiškios vizijos, o didžiąja dalimi atveju – net nesuvokiant, kokią reikšmę visuomenei, akademikams, NVO ar verslui gali turėti vienų ar kitų informacijos šaltinių paviešinimas. Būtent todėl šiuo metu turime formuoti aiškią duomenų atvėrimo visuomenei politiką ir suteikti viešajam sektoriui tas kompetencijas, kurios padėtų atveriant valstybės duomenis maksimizuoti gaunamą ekonominę ir socialinę naudą.

Todėl mes, Tėvynės Sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai, savo viziją skaidrumo ir antikorupcijos srityje grindžiame šiais principais:

- Kryptingas atsakingų ir vieni kitais pasitikinčių piliečių visuomenės, kuriančios korupcijos netoleruojančią aplinką, stiprinimas.
- Politinė ir institucinė lyderystė viešųjų pirkimų sistemoje – didinant jos skaidrumą ir ekonominį efektyvumą.
- Pasitikėjimo tarp valdžios ir piliečių didinimas atveriant viešojo sektoriaus duomenis, kuriančius pridėtinę vertę.

KORUPCIJOS NETOLERUOJANTI APLINKA

Gyventojų, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas, dalis sumažės iki 40 proc. (šiandien – 61 proc.).

„Transparency International“ korupcijos suvokimo indekse Lietuvos rezultatas pasieks 70 balų (šiandien – 60 proc.).

Pagrindiniai iššūkiai:

NORS ŠALIES ŪKIS KASMET AUGA, VIS DAR NEMAŽĖJA ŠEŠĖLINĖS EKONOMIKOS MASTAI.

Atlikti tyrimai rodo, kad Lietuva tarp Baltijos šalių išsiskiria didžiausiu kyšininkavimo lygiu, kuris per pastaruosius metus dar nežymiai padidėjo ir 2018 m. siekė 8,3 proc. Anot Specialiųjų tyrimų tarnybos sudaryto Lietuvos korupcijos žemėlapiu, dauguma gyventojų (61 proc.) mano, kad kyšis padeda spręsti problemas.

NET IR GERĖJANT PRAGYVENIMO IR PASITENKINIMO GYVENIMU LIETUVOJE RODIKLIAMS,

su jais glaudžiai atvirkštiniu ryšiu siejamas korupcijos suvokimas mūsų šalyje nemažėja. Kaip teigia „Transparency International“, pagal korupcijos suvokimo indeksą Lietuva jau kelerius metus yra įsitaisiusi 35-38 vietoje pasaulyje ir niekaip nesugeba pakilti aukščiau, kai, tuo metu, kitos Baltijos šalys (išskyrus Latviją ir Lenkiją, kurios smuktelėjo žemyn) stiebiasi aukštyn. Akivaizdu, jog Lietuvoje pastaraisiais metais nebuvo žengta žingsnių, kurie pagerintų korupcijos reiškinių suvokimą visuomenėje.

LIETUVOS VISUOMENĖ VIS DAR NĖRA IKI GALO IŠSIUGDŽIUSI ĮPROČIO UŽKIRSTI KELIĄ GALIMIEMS KORUPCINIAMS ATVEJAMS.

Vertinant, kokia visuomenės dalis yra pasiryžusi pranešti apie korupciją, pastebima, kad pasiryžusių pranešti dalis reikšmingai nekinta jau dešimtmetį. Verslo atstovų, pasiryžusių pranešti apie korupciją, dalis šiuo metu siekia 31 proc. (2007 m. – 25 proc., 2014 m. – 36 proc.), gyventojų – vos 22 proc. (2007 m. – 24 proc., 2014 m. – 18 proc.).

LIETUVOJE JAU DAUGIAU NEI DEŠIMTMEČI,

siekiant išvengti galimų korupcijos rizikų, siekiama įteisinti dokumentą, kuris apibrėžtų valstybės tarnautojų pareigas ir nuobaudas už jų sulaužymą (Valstybės tarnautojų etikos kodeksą). Visgi, kol kas visi bandymai tai padaryti buvo nesėkmingi, o ligšiolinis tokio dokumento nebuvimas atveria galimybes korupcijai, piktnaudžiaujant valstybės tarnyba ir turimais įgaliojimais.

PASAULINĖ PATIRTIS RODO,

kad efektyviausia priemonė siekiant visuomenės nepakantumo korupcijos apraiškoms – tai antikorupcinis švietimas. Lietuvoje antikorupcinis švietimas, o ypač jaunimo tarpe, yra nepakankamos aprėpties. Kaip teigia „Transparency International“, Lietuvos mokyklų vadovai teigia, kad nusirašinėjimas mokyklose yra viena didžiausių akademinų problemų. Visgi Lietuvos jaunimas nusirašinėja ne tik mokyklose, bet ir studijų metu. Lietuvos studentų sąjungos duomenimis, net 37% Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų buvo įsitikinę, kad jų fakultete nusirašinėjimas yra paplitęs. Tolerancija tokioms nesąžiningumo apraiškoms stipriai koreliuoja su tikimybe, kad žmogus ateityje užmerks akis prieš galimai korupcinius atvejus darbe ar kitose vietose.

Pagrindiniai darbai:

1. NACIONALINĖ NEPAKANTUMO KORUPCIJAI PROGRAMA.

Sieksime, kad NATO turėtų pastiprinimo strategiją (angl. – reinforcement strategies), ypač kovodama su karinės izoliacijos (A2/AD) priemonėmis Suvalkų koridoriuje ir Baltijos jūroje. Sieksime, kad NATO gynybos planai Baltijos šalims ir Lenkijai būtų nuolat atnaujinami, remsime NATO vadaviečių išdėstymo reformą, skiriant daugiau dėmesio NATO rytiniam flangui. Lietuvos interesus, kad Aljanso struktūros būtų arčiau kylančių grėsmių bei užtikrintų greitą NATO reakciją krizės atveju. NATO oro policijos misija Baltijos šalyse turi tapti sudėtine oro gynybos dalimi. Oro gynyba užtikrintų, kad Baltijos šalis prireikus pasiektų sąjungininkų pagalba.

Parengsime nacionalinę programą, kurią sudarys šie pagrindiniai komponentai:

ANTIKORUPCINIO ŠVIETIMO PROGRAMA BENDROJO UGDYMO IR AUKŠTOSIOMS MOKYKLOMS

Mokyklose įgyvendinsime geriausiais kitų valstybių pavyzdžiais ir tarptautinių organizacijų, tokių kaip „Transparency International“ rekomendacijomis paremtas antikorupcinio švietimo programas, skatinančias nenusirašinėjimą ir pasitikėjimo kultūrą. Skatinsime aukštąsias mokyklas daugiau dėmesio skirti etikos klausimams ir pasitikėjimo kultūrai.

ĖROSIOS PATIRTIES SKLAIDA

Skatinsime viešojo sektoriaus organizacijas dalintis gerąja patirtimi diegiant viešumo ir skaidrumo standartus. Viešai apdovanosime lyderiaujančius šioje srityje.

KOMUNIKACINĖS KAMPANIJOS

Taip pat vykdysime į nulinės tolerancijos visų formų korupcijai ugdymą nukreiptas komunikacines kampanijas, socialinei reklamai pasitelkiant šalies žiniasklaidos priemones.

2. NACIONALINIS SUSITARIMAS DĖL SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMOS SKAIDRINIMO.

Kviesime visas politines partijas, medikų ir pacientų organizacijas pasirašyti nacionalinį susitarimą dėl bendrų tikslų, priemonių ir aiškių terminų šiems tikslams įgyvendinti. Tik pasirašę nacionalinį susitarimą galime tikėtis taip laukto postūmio skaidrinant šalies sveikatos priežiūros sistemą, kuri apklausose įvardijama kaip viena labiausiai korumpuotų.

3. KORUPCIJOS TEISĖSAUGOS IR TEISMŲ SISTEMOJE MAŽINIMAS.

Imsimės priemonių teisėsaugos ir teismų sistemos skaidrumui, atvirumui didinti bei korupcijai mažinti:

- Įsteigsime centrinį už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą visoje teismų sistemoje atsakingą padalinį.
- Paskirsime už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą atsakingus asmenis teismuose.
- Inicijuosime teisės aktų, reglamentuojančių teismų ir teisėsaugos institucijų darbą, įvertinimą antikorporciniu požiūriu, parengsime siūlymus dėl jų tobulinimo.
- Griežtinsime ikiteisminio tyrimo terminų kontrolę, didinsime ir teisės aktais nustatysime griežtesnę ikiteisminius tyrimus prižiūrinčių pareigūnų atsakomybę.

4. PATVIRTINTAS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIKOS KODEKSAS.

Priimsime Lietuvos Respublikos valstybės tarnautojų elgesio kodeksą, kurio projektai Seime buvo parengti dar 2003, 2006 ir 2010 m, tačiau iki šiol nepriimti. Patvirtinus šį svarbų dokumentą, kuris nustatytų teisėjų, politikų, visų kitų valstybės tarnautojų elgesio taisykles ir įtvirtintų atsakomybę už jų sulaužymą, taptų lengviau ir efektyviau kovoti su korupcija ir įvairių formų piktnaudžiavimu valstybės tarnyba.

5. TINKAMO IR VEIKSMINGO PRANEŠĖJŲ APSAUGOS ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMAS.

Nuo 2019 m. sausio 1 d. įsigaliojo Pranešėjų apsaugos įstatymas, kuris leidžia efektyviau kovoti su korupcijos apraiškomis ir įstatymų pažeidimais tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje. Siekiant, kad kuo daugiau piliečių pasinaudotų galimybe pranešti apie įstatymų pažeidimus ir korupciją savo darbovietėje, vykdysime nuolatinę įstatymo analizę ir remdamiesi jos rezultatais, tobulinsime įstatyme numatytas pranešėjų apsaugą užtikrinančias priemones.

6. SUKURTAS PRIVAČIŲ INTERESŲ REGISTRAS.

Gerinsime asmenų, dirbančių valstybės tarnyboje, privačių interesų deklaracijų tvarkymą, duomenų teisėtumo kontrolę ir atsakomybės taikymą sukurdami Privačių interesų registrą. Inicijuodami įstatymų pataisas didinsime lobistinės veiklos skaidrumą, nes iki šiol paplitę politikų ir valstybės pareigūnų ryšiai su interesų grupėmis skatina korupciją ir neskaidrius susitarimus. Užtikrinsime Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos veiklos skaidrumą bei nepriklausomumą.

7. ATSAKOMYBĖS NEIŠVENGIAMUMO PRINCIPO ĮGYVENDINIMAS.

Nors teisės aktuose numatyta neišvengiama asmeninė atsakomybė už valstybei padarytą žalą, šis principas įgyvendinamas tik iš dalies – trūkstant kontrolės ir priežiūros, valstybės institucijos retai išreikalauja žalos atlyginimo iš žalą padariusio asmens. Priimsime sprendimus, kurie pašalintų kliūtis įgyvendinti neišvengiamos atsakomybės principą. Griežtinsime atsakomybę už viešųjų pirkimų pažeidimus, piktnaudžiavimą. Siekdami operatyvesnio teisingumo vykdymo proceso, sieksime įtvirtinti naują baudžiamojo proceso užbaigimo formą – susitarimo institutą.

SKAIDRŪS IR PAPRASTESNI VIEŠIEJI PIRKIMAI

Viešųjų pirkimų tarnybos patikrinamų viešųjų pirkimų skaičiaus dalis pasieks 10 proc. (šiandien – 3 proc.).

Pagrindiniai iššūkiai:

LIETUVOJE TRŪKSTA AIŠKIOS IR KRYPTINGOS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ POLITIKOS.

Viešųjų pirkimų sistema, anot Valstybės kontrolės, yra fragmentuota ir nevieningai funkcionuojanti. Be to, tarpusavio koordinacija tarp viešuosius pirkimus vykdančiųjų organizacijų yra minimali (nors perkančiųjų organizacijų yra daugiau nei 40 tūkstančių), todėl viešųjų pirkimų sistema veikia neefektyviai ir nėra orientuota į racionalių išteklių panaudojimą bei geresnio ekonominio rezultato siekimą. Kadangi fragmentuotoje viešųjų pirkimų sistemoje nėra aiškios politinės ir institucinės lyderystės, tampa itin sunku nustatyti viešųjų pirkimų politikos prioritetus bei užtikrinti šio sektoriaus strateginį planavimą. Tai lemia, kad skirtingos institucijos gali vadovautis skirtingais prioritetais ir siekti skirtingų, tarpusavyje nederančių su viešaisiais pirkimais susijusių tikslų ir rezultatų. Taip pat viešųjų pirkimų reglamentavimas yra labai dažnai keičiamas, sudėtingas ir orientuotas į procesą, bet ne rezultatą.

VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ RINKA KASMET AUGA APIE 5-10 PROC.

Dėl nepakankamų Viešųjų pirkimų tarnybos pajėgumų kasmet patikrinama tik apie 3 proc. visų valstybėje vykdomų viešųjų pirkimų. Būtina didinti šiuos pajėgumus ir skirti daugiau dėmesio viešųjų pirkimų pažeidimų prevencijai bei kontrolei.

EKSPERTŲ SKAIČIAVIMAIS, KASMET DĖL NESKAIDRIAI VYKDOMŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ Į VALSTYBĖS BIUDŽETĄ NEPATENKA IKI MILIJARDO EURŲ PAJAMŲ.

Tarptautinio tyrimo „Baltijos šalių šešėlinės ekonomikos indeksas 2009-2018“ duomenimis, laikotarpiu nuo 2009 iki 2018 m. Lietuvos įmonės, siekdamos sudaryti viešųjų pirkimų sutartis, kyšių pavidalu sumokėjo vidutiniškai 13,8 proc. sutarties sumos. Tai didžiausias rodiklis iš trijų Baltijos valstybių. Kyšininkavimas ir neskaidrūs susitarimai viešųjų pirkimų srityje vis dar klesti. Ekspertų skaičiavimais, kasmet dėl neskaidriai vykdomų viešųjų pirkimų valstybė praranda iki 1 mlrd. eurų. Imantis ryžtingų ir nuoseklių sprendimų per artimiausius kelerius metus šį nuostolį galima sumažinti mažiau nei perpus.

37% VISŲ TARPTAUTINIŲ IR SUPAPRASTINTŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ VERTĖS (IR 53% SKAIČIAUS) 2016 M. BUVO NUPIRKTA PERKANT IŠ VIENO TIEKĖJO.

Pagal taip nupirktų viešųjų pirkimų sumą išsiskiria sveikatos apsaugos (104,5 mln. Eur), susisieki mo (81,0 mln. Eur), krašto apsaugos (67,8 mln. Eur) sistemų įstaigos. Net 26 perkančiosios įstaigos pagal viešųjų pirkimų iš vieno tiekėjo požymį patenka į sistemingai nekonkurencingų ir didelės pirkimų apimties įstaigų grupę (jų pirkimo iš vieno tiekėjo santykis pagal vertę ir viešųjų pirkimų apimtis viršija vidurkius). 7 iš jų viešųjų pirkimų dalis, renkantis pirkti tik iš vieno tiekėjo, pagal vertę viršija 80%.

KAIP TEIGIA VALDYMO KONSULTACIJŲ ĮMONĖS „CIVITTA“ ATLIKTA VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ „GRĘŽINIŲ“ ANALIZĖ,

perkančiųjų įstaigų taikomos ekonomiškumo, konkurencingumo užtikrinimo priemonės tarpusavyje reikšmingai skiriasi. Nors įstaigų vidaus tvarkose, reglamentuojančiose viešųjų pirkimų vykdymą, pastebima nemažai gerosios praktikos elementų, pats procesas orientuojamas veikiau į lėšų išleidimą, o ne į geriausio ekonominio sandorio siekimą.

Pagrindiniai darbai:

1. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ SISTEMOS SKAIDRINIMAS IR KONTROLĖS STIPRINIMAS.

Imsimės visų būtinų veiksmų, kad būtų sugriežtinta viešųjų pirkimų kontrolė, lygiagrečiai numatant daugiau priemonių viešųjų pirkimų korupcijos prevencijai. Atlikę auditą, pagal geruosius kitų EBPO šalių pavyzdžius tobulinsime viešųjų pirkimų informacinę sistemą, plėtosime centralizuotus viešuosius pirkimus.

Parengsime ir priimsime teisės aktus, kuriais įtvirtinsime realią ir neišvengiamą atsakomybę, atgrasančias ekonomines sankcijas už viešųjų pirkimų procedūrų pažeidimus, įstaigų finansavimą siejant su vykdomų viešųjų pirkimų vertinimo rodikliais.

2. VIDAUS SANDORIŲ SAVIVALDOS LYGMENYJE SKAIDRINIMAS.

Siūlysimė savivaldybėms, per Lietuvos savivaldybių asociaciją, pasirašyti su Valdymo koordinavimo centru galėtų paslaugų teikimo sutartį, pagal kurią šis centras padėtų atrinkti vadovus ir valdybų narius, analizuoti ir lyginti metines įmonių ataskaitas, teikti siūlymus dėl veiklos tobulinimo. Sieksime, kad visos vidaus sandorių sutartys (taip pat ir pavedimų sutartys) galėtų būti viešos. Visi mokėjimai už paslaugas arba darbus viešai prieinami visuomenei. Aiškiai įvardinti ir atskirti paslaugų ar darbų įkainiai leistų palyginti, kiek už tą pačią paslaugą ar darbą moka skirtingos savivaldybės.

3. ĮSTEIGTAS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ CENTRŲ TINKLAS.

Siūlysimė sukurti aktyvių Viešųjų pirkimų centrų tinklą bei sukurti perkančiosioms organizacijoms paskatas pirkimus vykdyti naudojantis jų paslaugomis. Numatysime Viešųjų pirkimų centrų pareigas bendradarbiauti su perkančiosiomis organizacijomis sprendžiant su jų pirkimais susijusius klausimus. Tokiu įgalintume Viešųjų pirkimų centrus tapti pagrindinėmis pirkimų vykdytojomis ir kompetencijos centrais. Apribotos galimybės perkančiosioms organizacijoms savarankiškai vykdyti pirkimus bei daugumai pirkimų vykstant per Viešųjų pirkimų centrus būtų nutraukiami galimai ne teisėtais interesais grįsti atskirų tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų tarpusavio ryšiai.

4. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ KONSOLIDACIJA.

Sudarysime viešųjų pirkimų konsolidavimo planą, siūlydami griežčiau apriboti perkančiųjų organizacijų galimybes pirkimus vykdyti savarankiškai, o ne naudojantis Viešųjų pirkimų centrų paslaugomis. Konsolidaciją tęsime centralizuodami viešuosius pirkimus aukštu vieno pardavėjo paplitimu pasižyminčių įstaigų sričių tarptautiniuose viešuosiuose pirkimuose. Vėlesniame konsolidacijos etape plėsimė centralizuojamų viešųjų pirkimų imtį, konsoliduojant visų viešai perkančiųjų įstaigų tarptautinius ir supaprastintus pirkimus. Galiausiai, konsolidaciją užbaigsime įtraukdami mažos vertės pirkimus visoms perkančiosioms organizacijoms.

5. KOMPETENCIJŲ CENTRAI GERESNIAM VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ SISTEMOS FUNKCIONAVIMUI.

Siekdami užtikrinti tvarų konsoliduotos viešųjų pirkimų sistemos funkcionavimą, teisės aktais reglamentuosime, kad Viešųjų pirkimų centrai kartu veiktų ir kaip kompetencijų centrai ir turėtų pareigą ir galimybes atsižvelgti į perkančiųjų organizacijų pirkimų poreikius ir planus, tokiu būdu užtikrinant tinkamą pareigos atlikti centralizuotus pirkimus ir perkančiųjų organizacijų interesų pusiausvyrą. Viešųjų pirkimų centrai taptų ekspertinių žinių židiniais, kurie gebėtų ir siektų kompetentingai įvertinti perkančiųjų organizacijų poreikius, parinktų optimalius pirkimų būdus, atliktų reikiamas pirkimų procedūras bei konsultuotų perkančiąsias organizacijas kitais susijusiais klausimais.

SKAIDRŪS IR PAPRASTESNI VIEŠIEJI PIRKIMAI

Lietuva pagal atvirų duomenų rodiklį tarp ES šalių pateks į Top 10 (šiandien – 24 vieta).

Pagrindiniai iššūkiai:

KADANGI ATVIRI DUOMENYS YRA NAUJA SRITIS TIEK LIETUVOJE,

tiek pasaulyje, trūksta žinių, kaip įsivertinti, kokius duomenis galima teikti, kokius techninius sprendimus pritaikyti, kokia forma teikti duomenis. Lietuva šioje srityje į priekį juda lėtai. Nors jau beveik dešimt metų deklaruojamas siekis atverti viešojo sektoriaus duomenis, Europos Komisijos tyrimai rodo, kad Lietuva pagal atvirų duomenų rodiklį 2019–aisiais užėmė tik 24 vietą Europos Sąjungoje.

LIETUVOJE VIS DAR TRŪKSTA ŽINIŲ APIE TAI,

kas yra atviri duomenys, kokia jų teikiama nauda bei kokių duomenų reikia jau dabar. Kaip teigia „Kurk Lietuvai“ atlikta analizė, Lietuvos viešojo sektoriaus institucijos vis dar negali objektyviai įvertinti, kokius duomenis jos turėtų teikti, norėdamos optimaliai išnaudoti turimus resursus. Anot Valstybės kontrolės, viešojo sektoriaus įstaigos nepasirengusios atverti turimus duomenis, o viena to priežasčių yra tai, kad kol kas per mažai žinoma apie duomenų atvėrimo būdus ir naudą, įstaigos baiminasi atverti neviešinamą ar klaidingą informaciją, pasigenda mokymų, o duomenų atvėrimo iniciatyvos viešojo sektoriaus įstaigose vykdomos nenuosekliai.

VIENAS VIEŠOJO SEKTORIAUS DUOMENŲ ATVĒRIMO VISUOMENEI TIKSLŲ – KURTI EKONOMINĘ NAUDĄ.

Atviri duomenys yra itin reikalingi aukštą pridėtinę vertę kuriančioms finansinių ir informacinių technologijų įmonėms, šiose srityse besispecializuojantiems startuoliams. Be to, duomenų prieinamumas palengvina ir inovacijų, didinančių šalies ekonominį produktyvumą, kūrimą. Visgi, Lietuvos viešojo sektoriaus duomenų uždarumas neleidžia Lietuvai pilnai išnaudoti savo ekonomikos augimo potencialo. Įvairiose analizėse pateikiamais skaičiavimais, dėl piliečiams ir verslui neprieinamų viešojo sektoriaus duomenų, Lietuvos ekonomika per metus praranda iki 800 mln. Eurų, kas sudaro apie 2 proc. šalies BVP.

LIETUVOJE VIS DAR NĖRA SUKURTA VIENINGA IR AIŠKIŲ VEIKSMŲ PLANŲ PAREMTA VIEŠOJO SEKTORIAUS DUOMENŲ ATVĒRIMO POLITIKA.

Duomenų atvėrimo iniciatyva valstybės lygmeniu yra plėtojama nenuosekliai ir neturint aiškios vizijos. Kaip pabrėžia Valstybės kontrolė, nemažai komplikacijų atveriant duomenis visuomenei kyla ir dėl to, jog priemonės, kaip ir kada tai bus padaryta, yra planuojamos per vėlai ir fragmentiškai.

Pagrindiniai darbai:

1. ATVIRŲ DUOMENŲ PLĖTRA.

Viešojo sektoriaus duomenis atversime visuomenei bent iki EBPO valstybių vidurkio ir pateiksime juos suprantama forma. Imsimės plėsti atvirų duomenų formatu skelbiamos informacijos apie viešuosius finansus ir jų naudojimą apimtis, taip pat duomenų apie rinkimus, balsavimo tvarką, dalyvaujančius ir dalyvavusius kandidatus, politinių kampanijų pajamas ir išlaidas, apimtis bei šios informacijos prieinamumą. Sieksime įteisinti visuotinį turto deklaravimą.

2. INFORMACIJOS APIE ATVIRŲ DUOMENŲ NAUDĄ VIEŠINIMO KAMPANIJA.

Siekdami vystyti abipusį dialogą, keisti viešojo sektoriaus institucijų požiūrį ir skatinti jas atverti turimus duomenis, konsultuodamiesi su duomenų atvėrimu suinteresuotomis šalimis (NVO, startuoliais, verslu, akademinė bendruomenė) parengsime ir įgyvendinsime komunikacinę kampaniją, skirtą pristatyti ekonominę ir socialinę naudą, gaunamą iš institucijų sukauptų duomenų atvėrimo.

3. METODINĖ PAGALBA VIEŠOJO SEKTORIAUS DARBUOTOJAMS, DIRBANTIEMS SU ATVIRAIS DUOMENIMIS.

Norėdami užtikrinti viešojo sektoriaus institucijų gebėjimus tinkamai dirbti su duomenimis ir juos įveikinti, inicijuosime viešojo sektoriaus darbuotojams skirtą mokymų programą (specialių mokymų, konferencijų, bei pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ir ES teisės aktus parengtų duomenų atvėrimo procedūrų gairių pagrindu). Jis bus skirta supažindinti juos su darbo su duomenų atvėrimu metodika bei gerinti analitinius gebėjimus, kurie yra itin svarbūs, norint suprasti, kurių duomenų rūšių atvėrimas gali suteikti didžiausią pridėtinę vertę visuomenei ir verslui.

4. AIŠKI LYDERYSTĖ DUOMENŲ ATVĒRIME

Šiuo metu viešojo sektoriaus duomenų atvėrimo politikos funkcijos vis dar yra dubliuojamos bei išbarstytos po daugelį Lietuvos institucijų. Siekiant greitesnės pažangos šioje srityje, atliksime išsamią analizę, kurios rezultatais pasiremdami konsoliduosime duomenų atvėrimo politikos funkcijas vienoje institucijoje, kuriai skirsime pakankamai išteklių, kad būtų galima vykdyti efektyvią duomenų atvėrimo politiką. Be to, siekdami sėkmingo duomenų atvėrimo politikos įgyvendinimo, suformuosime duomenų atvėrimo strategines nuostatas bei įgyvendinimo planą, kuriame nustatysime stebėsenos rodikliais pamatuojamus ir aiškius terminus turinčius reikalavimus.

5. DUOMENŲ ATVĒRIMO STEBĒSENOS SISTEMA.

Norėdami užtikrinti kokybišką progreso viešojo sektoriaus duomenų atvėrime monitoringą, pavesime susisiekimo ministerijai sukurti duomenų atvėrimo stebėsenos sistemą. Įpareigosime ministeriją, kad, naudojantis šia sistema, būtų fiksuojama trumpojo bei ilgojo laikotarpio pažanga duomenų atvėrimo srityje, vėliau suteikiant galimybę pažangą šioje srityje įvertinti ir nepriklausomiems ekspertams.

PROGRAMĄ RENGĖ:

Agnė Bilotaitė, Jurgita Šiugždinienė, Eglė Grajauskienė, Lukas Kačiušis.